

Museum
Leuven

20.10.23
→ 14.01.24

DIERIC BOUTS.

Beeldenmaker

'De val van de verdoemden', Dieric Bouts, ca. 1450 © RMN-Grand Palais (Palais des Beaux-Arts de Lille, Lille)
'Star Wars: Attack of the Clones (2002)', digital concept art, Ryan Church © Lucas Museum of Narrative Art, Los Angeles.

 Vlaanderen
verbeelding werkt leuven

Bouts Festival New Horizons Dieric Bouts Festival New Horizons Dieric Bouts Festival New Horizons

IN DIT DOSSIER

Inleiding — Nieuw licht op een oude meester	3
1. Leuven — De stad die fier het hoofd opricht	4
2. Portret — Niet door mensenhanden gemaakt	5
3. Landschap — In een wereld ver van hier	9
4. Perspectief — Een nieuw venster om door te kijken	11
5. Het alledaagse — De wereld is een schouwtoneel	13
6. Finale — Het laatste avondmaal	15
7. Jill Magid, 'The Migration of the Wings'	17
8. Openingsweekend	18
9. Publicaties	20
10. Denkvoer	21

INLEIDING

Nieuw licht op een oude meester

Het Boutsproject van M Leuven geeft Dieric Bouts een nieuwe plaats in de kunstgeschiedenis. Nooit eerder kwamen zoveel werken van de Vlaamse meester bijeen in zijn thuisstad. Bovendien krijgen we een totaal nieuwe kijk op werk van meer dan vijf eeuwen oud — door het radicaal te confronteren met de beeldcultuur van vandaag

Eerherstel voor een vergeten grootheid

Tot op vandaag geldt Dieric Bouts (ca.1410-1475) bij het brede publiek als een ‘Vlaamse Primitief van de tweede generatie’ of de ‘schilder van de stilte’. Zijn oeuvre is minder bekend dan dat van pionier Van Eyck en minder *instagrammable* dan de apocalyptische taferelen van Bosch. Deze tentoonstelling is een imposant eerherstel. Voor het eerst komen bijna twintig van Bouts’ werken samen in Leuven, de stad waar hij een groot stuk van zijn leven doorbracht en waar hij zijn beste panelen schilderde.

‘Triptiek met de marteling van de heilige Erasmus’, Dieric Bouts, ca. 1460-1464, M Leuven / Sint-Pieterskerk, foto: artinflanders.be, Dominique Provost

Fast forward: de beeldcultuur van vandaag

Het concept van deze tentoonstelling is zonder meer radicaal: we mogen Bouts niet bekijken als kunstenaar. Het beeld dat we vandaag hebben van de *artiste peintre* bestond in de 15de eeuw nog niet. Dieric Bouts was geen romantisch genie of briljante uitvinder, hij was een beeldenmaker. Hij schilderde wat van hem verwacht werd en excelleerde daarin. Daarom is het zinvol om hem te confronteren met de beeldenmakers van vandaag: sportfotografen, filmmakers, game-ontwikkelaars. In M Leuven staan ze zij aan zij met de oude meester. We tonen hun werk, maar laten hen ook de keuze: in welke beelden van anderen vinden zij vandaag de technische tovertrucks van Bouts terug?

1. LEUVEN

De stad die fier het hoofd opricht

Dieric Bouts stond met beide voeten in zijn wereld — en het is enkel zo dat we zijn werk kunnen begrijpen. Leuven beleefde in de 15de eeuw een ware renaissance na de verschrikkingen van oorlog en pest in de eeuw voordien. De Brabantse stad, in eeuwige competitie met Brussel, beleefde glorie dagen met haar nieuwe universiteit. Een nieuw burgerlijke cultuur worstelde zich los van gevestigde waarden. De rijkdom van Bouts' taferelen, de kracht van zijn portretten, zijn bovenwereldse landschappen: het zijn allemaal klarenstoten die een beloftevolle toekomst inluiden.

Fast forward: conventie is koning

Net zoals Bouts onlosmakelijk verbonden was met de stad Leuven, zijn opdrachtgevers, de religieuze en culturele tendensen, zo worden hedendaagse beeldenmakers gevormd door de wereld vandaag. Steven Degryse is zo'n maker. Onder de artiestennaam Lectrr is hij actief als cartoonist, columnist en striptekenaar. Met zijn dagelijkse spotprent voor De Standaard kijkt hij kritisch naar de actualiteit. Lectrr toont eigen werk, en doet uit de doeken hoe hij speelt met beeldconventies om de lezing van een beeld of cartoon te sturen.

Ook **Amira Daouidi** werkt binnen de conventies van haar tijd. Als grafisch vormgeefster, hoofdzakelijk gespecialiseerd in film posters, creëerde ze onder meer de posters voor 'Rebel', 'Patser' en 'Rundskop'. Aan de hand van een eigen film poster zoomt Amira in op de beperkingen die opdrachtgevers haar opleggen in het creatieproces, en de toegevingen die ze moet doen op artistiek vlak.

'Creative maker' **Luc Shih**, tot slot, combineert in zijn dagelijkse praktijk reclame met het ontwerpen van tentoonstellingsconcepten, decors en prototypes. De werken van Bouts confronteert hij met een van zijn reclamecampagnes. Om zijn boodschappen snel en duidelijk over te brengen moet hij zijn publiek door en door kennen, en zich aanpassen aan het medium dat de toeschouwer 'gebruikt'.

'Studie van een knielende man', (atelier) Dieric Bouts, ca. 1475-1499 © Rijksmuseum, Amsterdam (Aankoop uit het F.G. Waller-Fonds)

2. PORTRET

Niet door mensenhanden gemaakt

Het Leuven van de 15de eeuw blaakte van zelfvertrouwen. Dat zie je aan de grote investeringen: een glorieus nieuw stadhuis, de Sint-Pieterskerk, en natuurlijk de universiteit. Maar ook de beeldcultuur veranderde: beelden die vroeger voorbehouden waren aan de aristocratie en de kerk, sijpelden door naar een bredere laag van de bevolking.

De koningen noch de pausen konden een antwoord bieden op de ravage van de 14de eeuw. Tegen de pest hielp geen boetedoening en al evenmin donaties aan de kerk. Mensen zochten nieuwe antwoorden en rekenden daarvoor niet meer op de bestaande macht. De Moderne Devotie kreeg succes in de Lage Landen: een beweging die de opzienbarende gedachte lanceerde dat we ons lot ook in eigen handen konden nemen.

De paperbacks van de 15de eeuw

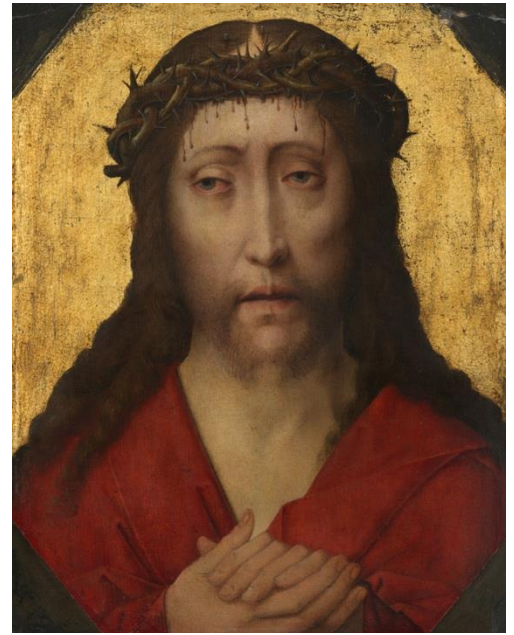
Het was universiteitsprofessor Henri Wellens die het startschot gaf voor de Moderne Devotie in Leuven. Hij schonk in 1435 de priorij van Sint Maarten aan de Broeders van het Gemeene Leven. Dat groeide uit tot een productiehuis waar massaal handschriften gekopieerd werden, in een standaardformaat en zonder illustraties. Heel verschillend dus van de rijkelijk verluchte manuscripten in de bibliotheken van de hertogen.

Paperbacks waren die handschriften nog lang niet, maar toch was het de kwantiteit die telde. Bijzonder vaak gekopieerd was *De Imitatio Christi* van Thomas a Kempis. Het boek was een handleiding voor individueel zielenheil: concrete tips voor een breed publiek over gemeenschapswerk en persoonlijk succes, zij het wel naar het voorbeeld van Christus. De Broeders van het Gemeene Leven schurkten daarmee aan tegen ketterij, maar wisten dankzij hun bescheiden profiel toch aan vervolging te ontsnappen.

Een icoon voor iedereen

Ook voor devotionele afbeeldingen bloeide een nieuwe afzetmarkt bij de kapitaalkrachtige burgers, bij uitstek van portretten van Christus en Maria. Wat daar bijzonder aan was, was dat deze portretten beschikten over een hoge spirituele lading, een goddelijke 'energie'. Ze telden niet gewoon als *afbeeldingen* van het goddelijke, maar als goddelijk op *zichzelf*. Zoals bij een relik van een heilige, maar dan niet meer exclusief voorbehouden aan de kerk zoals vroeger het geval was.

Schilderijen als Bouts' *De man van smarten* of *Het aangezicht van Christus* zijn zulke portretten. Ze verwijzen naar de zweetdoek van Veronica. Met een stuk stof had zij het gezicht van Jezus afgedroogd toen hij onderweg was naar zijn kruisdood, waarbij hij een afdruk van zijn gelaat achterliet op de stof. Het resultaat was een 'schilderij' dat niet door mensenhanden was gemaakt. Dat zorgde op zijn beurt voor een eindeloze reeks kopieën met dezelfde goddelijke lading. Wie zo'n 'vera icon' (bijna een anagram van Veronica) in huis haalde, bracht daarmee letterlijk God binnen.

'Man van Smarten', Dieric Bouts, ca. 1470, M Leuven, foto: artinflanders.be, Cedric Verhelst

Iets soortgelijks gold voor de portretten van Maria. Daar was de achterliggende gedachte dat zij met haar kind geportretteerd was door de evangelist Sint-Lucas. Van de beroemde *Madonna van Cambrai*, waarvan men in de 15de eeuw nog steeds aannam dat dit het originele portret was, zijn ontelbare kopieën en varianten gemaakt. Ook Bouts zijn portretten droegen het kwaliteitslabel dat ze meer waren dan een afbeelding. Elke Madonna met kind verwees naar dat ene moment dat ze poseerde voor de heilige Lucas, en dan ook nog eens in de aanwezigheid van God zelf, als baby op haar arm.

‘Maria en Kind’, Dieric Bouts (volger van), ca. 1465
© Museo Nacional Thyssen-Bornemisza, Madrid

Fast forward: van Vlaamse meester tot Flandrien

Het aangezicht van Christus was een populair beeld in de 15de eeuw. Het was een devotiebeeld dat bewees hoe hard Christus voor de mensheid geleden had. De bedoeling was, in de beste traditie van de Moderne Devotie, dat de toeschouwer meeleeft. Precies zo brengen sportfotografen vandaag atleten in beeld. We staan in stille adoratie voor hun epische prestaties, de bovennatuurlijke lichamelijke inspanning, het afzien. Het lijden is groot, maar de overwinning totaal.

Twee professionele fotografen tonen ons hoe Eddy Merckx na een zoveelste overwinning aan het einde van zijn latijn, op de voorpagina's verscheen. Zijn blik tussen lijden en triomf – net als die van Christus in de devotieportretten die Bouts aan de lopende band produceerde.

Jasper Jacobs is freelance sportfotograaf, en werkt in opdracht voor verschillende kranten en gespecialiseerde magazines. Hij fotografeert onder meer de voetbalwedstrijden van de Jupiler Pro League, maar ook de Europa en Champions League, wielervedstrijden en atletiekbijeenkomsten.

Sebastian Steveniers werkt als freelance documentairefotograaf voor De Standaard, en is vooral gekend door zijn reeks 'Bosfights/Live Free', waarin hij de geheime en illegale gevechten van voetbalhooligans documenteerde.

Fast forward: een Madonna voor elke tijd

Zoals de (Italo-)Byzantijnse beeldtraditie Bouts inspireerde bij het schilderen van zijn Mariaportretten, blijft de middeleeuwse religieuze iconografie beeldmakers vandaag de dag inspireren. De moeder Gods, verheven en hemels, maar tegelijk ook een vrouw van vlees en bloed: het is een iconisch beeld bij hedendaagse documentaire-, mode- en popfotografen. Vrouwelijke idolen krijgen vaak een 'heilige' status toegeschreven – denk maar aan Beyoncé of Lana Del Rey, met hun honderden duizenden volgers. Maar de Mariaportretten inspireren tot veel meer: de menselijkheid van elke vrouw, haar band met haar kind, haar onvermogen soms, de onvoorwaardelijke liefde.

Fotograaf en filmmaker **Charlotte Abramow**, en stylist en modeconsulent **Tom Eerebout** —beiden thuis in het wereldje en de beeldtaal — maakten een selectie van beelden uit de hedendaagse fotografie van celebrities en mode, waarin de traditie van het Madonna-portret niet veraf is. Al op jeugdige leeftijd ging Abramow als fotografe aan de slag voor magazines en jonge merken; niet veel later brak ze ook internationaal door na haar samenwerking met zangeres Angèle, onder meer voor de videoclip van 'Balance ton quoi'. Eerebout werkt onder andere samen met Lady Gaga, Kylie Minogue, Rita Ora en Austin Butler. Hij verzorgt de kleding en looks voor fotoshoots, rode lopers, tournees en muziekvideo's.

3. LANDSCHAP

In een wereld ver van hier

Een boom, een rots, een kronkelend riviertje: in de Middeleeuwen waren ze niet meer dan decoratieve elementen die de setting van het verhaal moesten illustreren, soms letterlijk om de hoekjes van een miniatuur te vullen. Dat verandert in de 15de eeuw. In de nieuwe burgerlijke cultuur ontstaat een hang naar realistische landschappen die een andere wereld scheppen.

Dieric Bouts is niet de uitvinder van de landschapsschilderkunst. Er zijn al prachtige voorbeelden te vinden van landschappen in het oeuvre van Jan van Eyck en Rogier Van der Weyden. Maar Bouts gaat absoluut een stap verder. Hij perfectioneert de visuele technieken om diepte te brengen in een landschap, technieken die ook in de rest van Europa verder school zullen maken en nog eeuwen lang tot de basisvaardigheden van elke klassiek geschoolde schilder zullen behoren.

‘De prediking van Johannes de Doper (‘Ecce Agnus Dei’), Dieric Bouts (volger van), 1500-1520 © Staatliche Museen zu Berlin / Gemäldegalerie, Berlijn, foto: Christoph Schmidt

Revolutionaire diepte

Ten eerste gebruikt Bouts het repoussoir effect: hij plaatst een personage, struik of steen op de voorgrond om geloofwaardige diepte te scheppen, laag achter laag. Personages en landschapselementen staan niet meer in een 'tros' bijeen, ze staan geschrinkt. Ten tweede past hij het atmosferisch perspectief toe: een landschap aan de einder (in bijvoorbeeld *De parel van Brabant*) ligt in een waas of lichte mist gehuld, waardoor het geloofwaardig ver lijkt te liggen.

Ten derde, om al de lagen te verbinden, gebruikt hij oogleidende elementen: een weg of rivier neemt de toeschouwer mee naar de achtergrond. De kijker gaat op reis door het schilderij. Als we vandaag voor een paneel van Bouts staan, staan we in bewondering voor de rust die het uitstraalt, maar voor de Leuenaar van toen moet dit een visuele sensatie geweest zijn. Vergelijk het met de pioniersdagen van de cinema: toeschouwers sprongen toen achteruit toen ze een trein zagen naderen op het scherm. De geloofwaardige landschappen van Bouts zullen ook monden doen openvallen hebben.

Op reis naar ergens waar je nooit kan zijn

Let wel: de wereld die Bouts zo realistisch schept is niet de onze. Dramatische rotspartijen en exotische planten behoorden toen evenmin als nu tot het Vlaamse landschap. Om ze te herkennen, moest een toeschouwer al gereisd hebben naar pakweg Dinant of, als het om sommige planten of de ongebruikelijke architectuur gaat, naar het Midden-Oosten. Dat gebeurde wel al in die tijd — er waren al genoeg kruistochten achter de rug — maar voor de gemiddelde kijker was het universum dat Bouts schiep absoluut een andere wereld.

Daarmee sprak hij nieuwe emoties aan die de opkomende stedelijke elite zeker bevallen zal hebben. Dit waren mensen die wilden dromen — of huiveren. Dat die twee dicht bij mekaar lagen, bewijst een tweeluik als *Het paradijs en de hel*. Diende dit een theologisch doel, om de kijker te slaan en te zalven? Absoluut. Caterde hij voor de typisch menselijke honger naar fantastische beelden en droomwerelden? Zeer zeker ook.

Fast forward: in a galaxy far, far away...

Dieric Bouts was een pionier van het landschap. Hij zocht daarbij het spanningsveld op tussen realisme (zo realistisch mogelijk diepte scheppen) en fantasie (dit is een wereld die niet de onze is). Uit dezelfde spreidstand ontstond science fiction. Het is allemaal zo echt, het is allemaal zo vreemd. Een notoir voorbeeld is het universum dat George Lucas schiep in 'Star Wars'. Zijn personages zijn tastbaar en zelfs het buitenaards leven is van vlees en bloed, met emoties zoals de onze. De kostuums, decors en fantastische verhalen laten er evenwel geen twijfel over bestaan: dit is een wereld ver, ver weg van hier. De originele storyboards van de 'Star Wars'-films verschijnen tijdens de tentoonstelling zij aan zij met de werken van Bouts. Daarvoor werkt M samen met het **Lucas Museum of Narrative Art**, het museum van George Lucas over narratieve kunst en storytelling dat in 2025 in Los Angeles de deuren opent.

4. PERSPECTIEF

Een nieuw venster om door te kijken

De stichting van de Universiteit van Leuven in 1425 zette de stad op de Europese kaart. Ook de meest innovatieve ideeën uit Duitsland en Italië vonden snel hun weg hierheen, waaronder de nieuwe theorieën over het perspectief in de schilderkunst. Dieric Bouts was een van de eersten die er heil in zag.

Als Bouts de handboeken kunstgeschiedenis gehaald heeft, dan heeft dat veel te maken met zijn toepassing van het vluchtpuntperspectief. Samengevat: alle lijnen in een tweedimensionaal werk komen samen in één punt, wat een geloofwaardige illusie van diepte creëert. Bouts was niet de eerste om dit perspectief te gebruiken, maar hij behoorde wel tot de pioniers, samen met bijvoorbeeld Piero della Francesca in Italië.

'Maria met Kind en vier engelen', Dieric Bouts, vóór 1469 © Capilla Real, Granada, foto: Armando Bernabeu Granados

In God komen alle lijnen samen

Het is moeilijk om vandaag die vernieuwing nog te zien, met onze oververzadigde ogen die gewend zijn aan duizenden foto's per dag, maar voor de 15de-eeuwse kijkers moet dit wel degelijk verbazend geweest zijn. De Duitse filosoof Cusanus verbond er een theologische gedachte aan: het denkbeeldige punt waar alles samenkwam, was God. Dat geeft meteen ook een andere betekenis aan het kader rond het schilderij: achter dit 'venster' ziet de toeschouwer niet alleen een derde dimensie, maar ook een goddelijke.

Van Cusanus weten we dat hij tweemaal gevraagd is om professor te worden in Leuven, een stad die toen een magneet was voor nieuwe ideeën. Het is dus heel goed mogelijk dat Bouts zijn theorie kende. Zoja, dan diende zijn schilderkundige hoogstandje niet alleen om de illusie van realiteit op te wekken, maar evengoed voor de spirituele dimensie: we zijn allemaal naar hetzelfde punt onderweg.

Fast forward: het spel van de werkelijkheid

Een van de grootste vernieuwingen van de Renaissance is de ontwikkeling van het wiskundige perspectief. Bouts maakte toen deel uit van de avant-garde. De impact van de ontdekking was blijvend voor onze beeldcultuur (tot Picasso de boel weer dooreen schudde). Elke foto en elke film gebruikt dit perspectief vanzelf, omdat het van nature klopt. Een domein waar dit 'venster op de wereld' wél opnieuw ontwikkeld moest worden, was de gaming-industrie. Van Wolfenstein-3D tot de laatste Grand Theft Auto: ook hier komen alle lijntjes samen achter het beeldscherm van de computer. Met de opmars van de Virtuele Realiteit (VR) staan game-ontwikkelaars voor nieuwe uitdagingen: perspectiefmanipulatie moet zorgen voor herkenbaarheid in deze immersieve schijnwereld.

Adalberto Simeone is professor aan het Departement Computerwetenschappen van de KU Leuven, gespecialiseerd in 3D-interactie en virtual reality. Voor M zoomt hij in op de verschillende manieren waarop perspectief ingezet wordt in videogames om realistische, digitale werelden te creëren.

5. HET ALLEDAAGSE

De wereld is een schouwtoneel

Het volstrekt nieuwe gebruik van diepte in de Renaissance, zowel dankzij landschappen als het vluchtpuntperspectief, opent een vat van mogelijkheden. Voor het eerst ontstaat een toneel achter het kader van het schilderij, een scène die gevuld kan worden met personages, voorwerpen, interieurs — eigenlijk met eender wat. Waarvoor kiest Dieric Bouts?

'Triptyk met de Kruisafneming', Dieric Bouts, ca. 1450-1458 © Capilla Real, Granada, foto: Armando Bernabeu Granados

Bij de interpretatie van Vlaamse meesters hebben kunsthistorici als Erwin Panofsky lang de toon gezet. Hij las quasi elk element op elk schilderij als een symbool. De hond aan de voeten van de Arnolfini's van Van Eyck is een symbool van trouw, een lelie achter Maria is een symbool van haar maagdelijkheid, een palmboom staat voor het Hemelse Jeruzalem. Die symbolische lezing houdt meestal steek: dat bewijzen de talloze andere honden, lelies en palmbomen die andere meesters gebruiken voor dezelfde context.

Soms is een pistolet een pistolet

Maar misschien zijn er grenzen aan de theorie van het 'disguised symbolism'. Hoe interpreteer je bijvoorbeeld het laken dat over de rand van de tafel hangt op Bouts zijn *Laatste avondmaal*? Is het een voorafspiegeling van de lijkwade waarin Christus de dag erna gewikkeld zal worden? Of is het gewoon een tafelkleed in een mooi geschilderde draperie? Zijn de messen op tafel een voorbode van de foltering die Christus te wachten staan? Of dienen ze om de broodjes in twee te snijden?

'Het Laatste Avondmaal (centrale paneel)', Dieric Bouts, 1464-1468, M Leuven / Sint-Pieterskerk, foto: artinflanders.be, Dominique Provost

Soms staat er wat er staat. De methode van de symbolische lezing is zo ingeburgerd geraakt, dat we in de val dreigen te lopen om elk glas en elk decorlement te interpreteren als iets anders. Bouts werd bijgestaan door theologen om zijn wereld vorm te geven, dus veel van zijn decorstukken zijn absoluut geladen met een dubbele bodem. Maar het is een verademing om hem ook door een andere bril te bekijken: die van de schilder die voorwerpen en gebruiken weergeeft zoals ze er in zijn tijd uitzagen, enkel en alleen om een (voor toen) hedendaagse sfeer te scheppen.

Fast forward: een brug tussen heden en verleden

Bouts verhoogt het realiteitsgevoel in zijn werk door gebruik te maken van 'werkelijke' elementen. Met objecten en situaties die herkenbaar zijn voor de vijftiende-eeuwse toeschouwer, maar die dat evenzeer vandaag nog zijn, slaat hij een brug doorheen de tijd. Wars van drama en pathos legt hij via het dagdagelijkse nuances vast die voor een toeschouwer relevant blijven, net omdat ze zo herkenbaar zijn.

Op een andere manier doet filmregisseur **Pier Paolo Pasolini** hetzelfde. In zijn film 'Il Vangelo secondo Matteo' vertelt hij het Evangelie volgens Matteüs op een manier die het verhaal naar de 'aarde' of het 'volk' brengt, weg van kerkelijke moraal of achttiende-eeuwse heroïek. Hij gebruikt non-acteurs, laat hen in hun dialect spreken en kiest herkenbare locaties. Tegelijkertijd voegt hij geen woord aan de originele tekst toe. Hij blijft per letter trouw aan de liturgische tekst. Hij slaat hiermee ook een brug: een vijftiende-eeuwse bezoeker, zonder enige filmkennis, zou de film kunnen hebben zien en zou alles begrepen hebben.

Cineast **Gust Van den Berghe** herkent Bouts' zin voor realisme in Pasolini's 'Il Vangelo secondo Matteo' en cureerde een aantal fragmenten. Van den Berghe is gekend van de langspeelfilms 'En waar de sterre bleef stille staan', 'Blue Bird' en 'Lucifer'. Zijn films werden al vertoond – en wonnen prijzen – op het Festival van Cannes, het Internationale Filmfestival van Vlaanderen (Film Fest Gent) en het Internationale Filmfestival van Athene.

6. FINALE

Het laatste avondmaal

De 'grand finale' van de tentoonstelling is *Het laatste avondmaal* van Dieric Bouts. Levenaars kennen het van in de Sint-Pieterskerk, de kerk waarvoor het altaarstuk ook oorspronkelijk geschilderd is. Voor deze tentoonstelling verhuist Bouts' magnum opus tijdelijk naar M Leuven. Dit is namelijk het orgelpunt waarin al de vorige lijnen samenkomen.

'Triptiek met het Laatste Avondmaal (centrale paneel)', Dieric Bouts, 1464-1468, M Leuven / Sint-Pieterskerk, foto: artinflanders.be, Dominique Provost

De Moderne Devotie en de nieuwe portretkunst

Je hoeft geen bijbeldeskundige te zijn om te zien dat er te veel personages staan op het middenpaneel van *Het laatste avondmaal*. De extra figuranten, naast Jezus en de twaalf apostelen, zijn vermoedelijk de opdrachtgevers van het schilderij: de Broeders van het Heilig Sacrament. Zij trokken volop de kaart van de Moderne Devotie. Ze stonden dus voor een individuele zoektocht naar zielenheil, wars van de gevestigde macht, en bevorderden mee de verspreiding van 'geanimeerde' Christus- en Mariaportretten.

Landschap en perspectief

Hoe ver Dieric Bouts al stond met zijn landschapsschilderkunst, bewijzen de zijpanelen. Daarop staan taferelen uit het Oude Testament die verwijzen naar eten en het offer dat Christus later zou brengen. Het paneel met de *Tocht door de woestijn* gebruikt alle technieken van de dieptewerking: repousoir, atmosferisch perspectief, het wandelpad als oogleidend element. Maar wat de kijkers misschien nog het meeste trof, was het dramatische effect van de opening in de wolken, waar God verschijnt als eindpunt van elke reis.

Het alledaagse tafereel

Het altaarstuk was bestemd voor de sacramentskapel van de Sint-Pieterskerk. Door de spitsbogen van de vensters, links op het centrale paneel, is trouwens een doorkijk op de Grote Markt te zien vanuit dat perspectief. In plaats van het Paaslam schildert Bouts een lege schaal met een bruine vleesjus. Er staan geen kelken, maar eigentijdse glazen. De hele setting van de gedekte tafel voelt dus merkwaardig huiselijk. We kijken niet naar Jeruzalem in het jaar 33, we kijken naar Leuven in 1465. Het Leuven van Dieric Bouts.

7. JILL MAGID, 'THE MIGRATION OF THE WINGS'

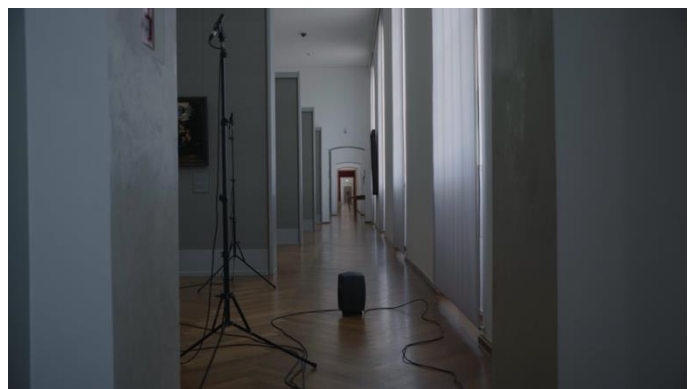
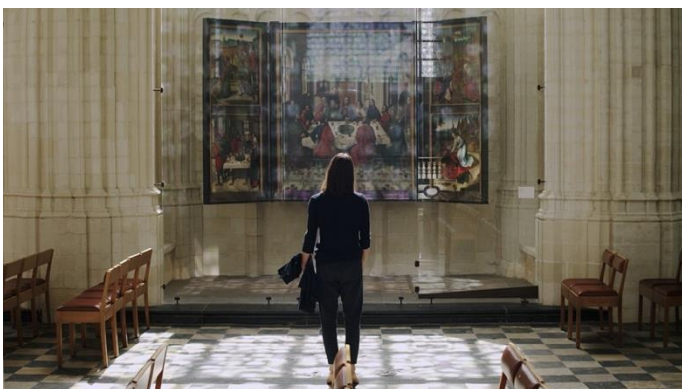
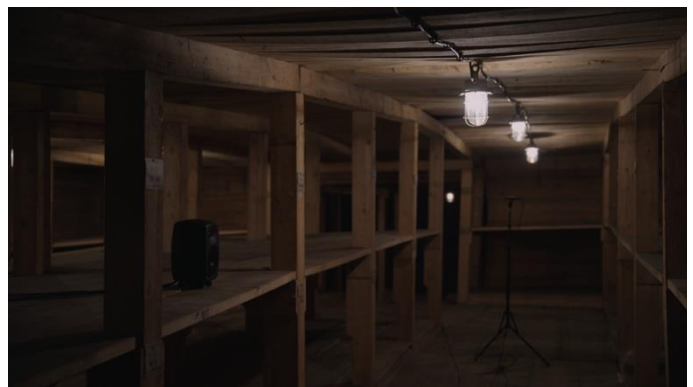
Sint-Pieterskerk

20.10.2023 - 14.01.2024

In het najaar van 2023 organiseert M Leuven een bijzondere in situ-presentatie in de Sint-Pieterskerk. Centraal staat 'The Migration of the Wings', een film- en geluidsinstallatie van de Amerikaanse conceptueel kunstenaar, schrijver en filmmaker Jill Magid. De installatie zal het Drieluik van het Heilige Sacrament (1464-8) van Dieric Bouts, gemaakt voor de Sint-Pieterskerk, gebruiken om het kerkgebouw als muziekinstrument te activeren. Ze wordt ontwikkeld door Magid op basis van haar installatie die in M te zien zal zijn tijdens haar solotentoonstelling in het voorjaar.

'The Migration of the Wings' volgt de bewegingen van het Drieluik van het Heilige Sacrament, dat in 1707 werd ontmanteld, toen het centrale paneel van zijn vleugels werd ontdaan. In de moderne geschiedenis werden de zijpanelen behandeld als herstelbetalingen tussen Duitsland en België, zowel wettelijk als met geweld. Via geluid, beeld en beeldhouwwerk weerklinken in de kerk thema's als ballingschap en diaspora, oorlog en repatriëring, en de echo van geweld.

Curator: Valerie Verhack

Jill Magid, 'The Migration of The Wings', two-channel digital video, sound (in progress), film still, 2023

8. OPENINGSWEEKEND

M Leuven

20.10 – 21.10.2023

Het openingsweekend van 'Dieric Bouts. Beeldenmaker' in M wordt er één vol met rondleidingen, performances en andere activiteiten voor jong en oud. Het Bouts-hoorspel en -familieparcours krijgen overdag hun première, 's avonds is iedereen welkom op een vernissage waar jonge kunstenaars de confrontatie met Bouts aangaan.

VERNISSAGE MET PERFORMANCE, MUZIEK EN INSTALLATIES VOOR 'DIERIC BOUTS.'

21.10.2023

Het jonge kunst- en muziekcollectief Veduta nodigt je op de eerste avond van het grote openingsweekend uit om de tentoonstelling te ontdekken, aangevuld met performances, muziekoptredens en installaties. Haal een drankje bij de bar en ontdek hoe historisch en hedendaags hand in hand gaan.

[Inschrijven](#)

HOORSPEL VOOR FAMILIES ROND 'DIERIC BOUTS.'

21.10.2023

Al was Dieric Bouts een van de belangrijkste Vlaamse Meesters, hij wordt wel eens vergeten. Speciaal voor de grote Bouts-tentoonstelling doet Warre Borgmans – eindelijk – het wonderlijke verhaal van Dieric uit de doeken. Tijdens het openingsweekend gaat het Bouts-hoorspel van [Het Geluidshuis](#) in première. Families met kinderen vanaf 8 jaar kunnen zich in één van de gezellige hoekjes van M nestelen en komen te weten wie Dieric Bouts was – en waarom we hem nooit meer mogen vergeten.

[Inschrijven](#)

FAMILIERONDLEIDING MET GIDS DOOR 'DIERIC BOUTS.'

21.10.2023

Op zaterdag 21 oktober, tijdens het openingsweekend van de tentoonstelling, toont een gids families met kinderen tot 12 jaar hoe de visuele trucjes van Dieric Bouts nog steeds opduiken in de beeldcultuur van vandaag. Een rondleiding van formaat, op maat van jong en oud.

[Inschrijven](#)

AUDIOTOUR VOOR KINDEREN DOOR 'DIERIC BOUTS.'

21.10.2023 – 14.10.2023

Op zaterdag 21 oktober, tijdens het openingsweekend, kunnen kinderen van 8 tot 12 jaar voor het eerst de Bouts-audiotour uitproberen. Zo ontdekken ze tijdens hun bezoek aan de tentoonstelling de sappigste verhalen en boeiendste weetjes. Ze hoeven enkel halt te houden bij de audiostops die ze tegenkomen. Luister goed – en je weet niet wat je hoort!

[Inschrijven](#)

FAMILIEPARCOURS 'DIERIC BOUTS.'

21.10.2023 – 21.10.2024

De grote Dieric Bouts-tentoonstelling bezoeken met kinderen? Goed idee. Met dit familieparcours ontdekken families met kinderen van 4 tot 6 jaar de meesterwerken van Dieric Bouts op een speelse manier en op eigen tempo. Speciaal voor jonge speurneuzen en spoorzoekers is er een mooi zoekboekje met stickers.

[Inschrijven](#)

9. PUBLICATIES

DIERIC BOUTS. CREATOR OF IMAGES

[Hannibal Books](#)

Dieric Bouts (ca. 1410 – 1475) is een van de meest ongrijpbare figuren uit de geschiedenis van de westerse kunst. Vlaamse primitief van de tweede generatie, schilder van de stilte – het zijn de etiketten die hij meestal krijgt opgeplakt. Maar was de Brabantse meester niet meer dan dat?

Dit boek, gepubliceerd naar aanleiding van de tentoonstelling 'DIERIC BOUTS. Beeldenmaker' (20 oktober 2023 t.e.m. 14 januari 2024) van M Leuven, doet een poging om dichterbij deze enigmatische figuur te komen. Dieric Bouts stond met beide voeten in zijn wereld; het is enkel zo dat we zijn werk kunnen begrijpen. Inhoudelijke essays en kortere teksten die focussen op één specifiek werk van de Vlaamse Meester, schetsen de maatschappelijke, intellectuele en artistieke context waarin Bouts vertoefde. Ze belichten zijn oeuvre vanuit nieuwe invalshoeken en bieden een nieuwe kijk op werken van meer dan vijf eeuwen oud – door een radicale confrontatie met de beeldcultuur van vandaag. Het resultaat is een genuanceerder beeld van de grote Leuvense kunstenaar: Bouts herovert zo zijn plaats in de kunstgeschiedenis als de blikverruimende beeldenmaker die hij was.

Uitgeverij: Hannibal Books

Eindredactie: Peter Carpreau

Met bijdragen van: Mark Derez, Michiel Verweij, Stephan Kemperdick, Inigo Bocken, Valentine Henderiks, Didier Martens, Till-Holger Borchert, Peter Carpreau, Gust Van den Berghe, Jordan Marie Booker, Marjan Debaene en Bart Franssen

Talen: Nederlands, Engels, Duits

Aantal pagina's: 224 p.

Prijs: € 49,95

DIERIC BOUTS

[Themanummer OKV](#)

Talen: Nederlands, Frans

Aantal pagina's: 40 p.

Prijs: € 12

10. DENKVOER

M Leuven

Met Denkvoer brengt M een divers aanbod van lezingen, lessen, debatten en ontmoetingen. Van een introductie tot meer verdieping: er is voor elk wat wils. En het is nog gratis ook. Parallel aan de tentoonstelling 'DIERIC BOUTS. Beeldenmaker' organiseert M vier verdiepende lezingen.

Info en tickets via www.mleuven.be/programma/dieric-bouts

ALLEEN OP ZOEK NAAR ZIELENHEIL

Over de privé-devotie in het atelier van Bouts

23.11.2023 | 20:00 – 21:00

Wie de grote Dieric Bouts-tentoonstelling bezoekt, blijft zonder twijfel even staan voor 'De heilige Lucas tekent de Maria met Kind', een doek rond 1470 geschilderd in het atelier van Bouts. Je ziet niet alleen een verwijzing naar de legende van Sint-Lucas, die een wonderlijk portret van de Maagd schilderde, maar ook een duidelijke ode aan de privé-devotiekunst. De portretten van Christus en de Maagd, lange tijd voorbehouden aan de aristocratie en de kerk, sijpelden in de 15de eeuw door naar een bredere laag van de bevolking, die ze voortaan thuis in stilte kon aanbidden. Professor in de kunstgeschiedenis **Valentine Henderiks** vertelt tijdens deze Denkvoer-lezing over het daverende succes van de devotieportretten waar de ateliers van Dieric en Albrecht Bouts zich op toelagden.

[Inschrijven](#)

LECTRR OVER DE WERKWIJZE VAN DE BEELDMAKER

Een blik op Bouts als visual creative avant la lettre

30.11.2023 | 20:00 – 21:00

Lectrr – huiscartoonist bij De Standaard – bekijkt de wereld vanuit zijn eigen standpunt als cartoonist, maar wel steeds in opdracht van een ander. Het is net dat wat hem scherp houdt: de balans tussen het uitdagend kritisch denken en het tevreden houden van de opdrachtgever, tussen het ontwikkelen van een eigen beeldtaal en het leesbaar blijven voor een groeiend publiek. In dat opzicht verschillen de hedendaagse 'visual creatives' – de tekenaars, cineasten, reclamemakers en game designers van deze wereld – niet zo gek veel van een Vlaamse Meester als Dieric Bouts. Lectrr vertrekt tijdens deze Denkvoer vanuit zijn eigen praktijk als cartoonist en verheldert zo hoe beeldmakers te werk gaan.

[Inschrijven](#)

BAANBREKENDE BEELDENMAKER

De vernieuwingen van Dieric Bouts

21.12.2023 | 20:00 – 21:00

Landschappen met een duizelingwekkende diepte. Nieuwe varianten op gekende modellen binnen de devotie-kunst. Een geperfectioneerd vluchtpuntperspectief. Het zijn maar een paar van de aspecten die van Bouts, Bouts maken. Toch kaderen kunsthistorici hem traditioneel als een navolger, iemand die voortbouwde op de artistieke uitvindingen van Jan van Eyck en Rogier van der Weyden. Dat mag gedeeltelijk zo zijn, maar dan gaan we wel voorbij aan de bijzonder veelzijdige innovaties van de Brabantse meester – om van zijn invloed op jongere Vlaamse Meesters als Hugo van der Goes en Gerard David nog te zwijgen. Specialist **Till-Holger Borchert** vertelt je er alles over tijdens deze Denkvoer.

[Inschrijven](#)

BOUTS BEHIND THE SCENES

Nieuw licht op een oude meester

7.12.2023 | 20:00 – 21:00

Dieric Bouts. Vlaamse primitief van de tweede generatie, schilder van de stilte – het zijn de etiketten die hij meestal krijgt opgeplakt. Om te bewijzen dat de Brabantse meester veel meer was dan dat, gooiden we het voor 'DIERIC BOUTS. Beeldenmaker' over een andere boeg: de vijftiende-eeuwse kunst van Bouts en tijdgenoten staat zij aan zij met werk van hedendaagse beeldenmakers. Curator **Peter Carpreau** neemt je mee achter de schermen van deze expo. Wie was Dieric Bouts nu echt? Kunnen we zijn laatmiddeleeuwse schilderijen zomaar naast beelden van vandaag plaatsen? Een Denkvoer over het samenstellen van een tentoonstelling, over transhistorisch cureren, en – natuurlijk – over onze Leuvense meester.

[Inschrijven](#)

LEUVEN ZOEKT DRIE MAANDEN NIEUWE HORIZONTEN OP

met een veelzijdig cultureel stadsfestival rond Dieric Bouts

Van oktober 2023 tot januari 2024 staat Leuven in het teken van een groot en veelzijdig cultureel stadsfestival. Centrale figuur van het festival is Dieric Bouts, de 15de-eeuwse kunstenaar die in Leuven zijn belangrijkste werken schilderde. Wat het festival zo bijzonder maakt? Dieric Bouts was een vernieuwer die gretig nieuwe horizonten verkende en zo voor velen een inspiratiebron was – in zijn tijd, maar evengoed vandaag de dag, in 2023.

Het Leuvense stadsfestival laat je in 2023 tal van nieuwe horizonten verkennen en ontdekken: van kunst tot muziek, van theater tot lezingen. Grote publiekstrekker wordt de Bouts-tentoonstelling in M Leuven met ruim 30 werken van de Vlaamse Meester – meteen het grootste aantal van zijn werken ooit onder één dak samengebracht. Met tal van andere evenementen voor alle leeftijden inspireert het stadsfestival bezoekers uit binnen- en buitenland met zoveel meer dan beeldende kunst.

De verkennende en nieuwsgierige geest van Bouts is nooit veraf! Het verbaast dan ook niet dat het stadsfestival is geselecteerd als Topevenement in 2023 door EventFlanders.

Dieric Bouts, ook in 2023 een ontdekking

Bouts' werken hangen in topmusea in binnen- en buitenland. In de Leuvense Sint-Pieterskerk zijn nog twee kunstwerken van zijn hand te zien, op de plaats waarvoor Bouts ze schilderde: het 'Laatste Avondmaal', zijn magnum opus, en de 'Marteling van de Heilige Erasmus'.

Maar Bouts verdient de hoofdrol op het stadsfestival om nog een andere reden. De manier van denken die Leuven en haar universiteit typeert, past volledig bij de figuur van Bouts: het onderzoekende, het vernieuwende, de open en nieuwsgierige blik. De futuristische blik van Dieric Bouts blijft inspireren. Daarom zal het stadsfestival nieuwe horizonten vanuit culturele, artistieke, historische en actuele oogpunten belichten.

Wie openstaat voor het verkennen en ontdekken, zal vanaf oktober 2023 drie maanden lang verrast worden.

Het stadsfestival is een initiatief van KU[N]ST Leuven, samenwerkingsverband van stad Leuven en KU Leuven, in samenwerking met M Leuven.

VLAAMSE STEUN VOOR INTERNATIONAAL TOPEVENEMENT rond Dieric Bouts in Leuven (2023)

In het najaar van 2023 vindt in Leuven een groot cultureel stadsfestival plaats met als protagonist Dieric Bouts. Het stadsfestival gaat op zoek naar de sporen die Dieric Bouts als vernieuwende kunstschilder uit de 15de eeuw naliet en hoe inspirerend hij was in zijn tijd en nog steeds is in 2023. Hoogtepunt van het festival is een internationale bruikleententoonstelling in M Leuven die bijna dertig originele werken van de schilder naar Leuven brengt. Het grootste aantal Bouts-werken die ooit onder één dak werden tentoongesteld. Voor de realisatie van dit ambitieuze en vernieuwende project dat Bouts en Leuven op de internationale kaart moet zetten, maakt Vlaanderen een bedrag van 2 miljoen euro vrij.

Het stadsfestival is een initiatief van KU[N]ST Leuven, samenwerkingsverband van stad Leuven en KU Leuven, in samenwerking met M Leuven.

Een nieuwe blik op een vergeten grootheid

Dieric Bouts is bij het brede publiek minder bekend. Dat hij een enorme impact en kunsthistorische betekenis heeft, erkennen internationale experts. Zijn werken zie je dan ook in topmusea in binnen- en buitenland. In de Leuvense Sint-Pieterskerk zijn nog twee kunstwerken van zijn hand te zien, op de plaats waarvoor Bouts ze schilderde: het 'Laatste Avondmaal', zijn magnum opus, en de 'Marteling van de Heilige Erasmus'. Het festival en de tentoonstelling zet een terechte spotlight op Bouts om hem de erkenning geven die hij verdient.

Het project wil andere horizonten op Bouts verkennen en hem kaderen binnen de context van de prille renaissance en het opkomend humanisme in de 15de eeuw. Tegelijkertijd ontdekken we hoe de innovaties van Bouts ook vandaag nog van belang zijn door parallellen te zoeken met onze hedendaagse beeldcultuur en maatschappij.

Vlaams Minister-President en Minister van Cultuur Jan Jambon: *“De Vlaamse Gemeenschap is trotse partner van dit ambitieuze en vernieuwende project dat Bouts als Vlaamse Meester internationaal op de kaart zet en hem een nieuwe plaats geeft in de kunstgeschiedenis.”* Zuhair Demir, Vlaams Minister van Toerisme vult aan: *“Al sinds de Middeleeuwen dwingen de Vlaamse Meesters internationaal bewondering af met hun vakmanschap, creativiteit en technische innovaties. Bouts past perfect in het rijtje van Vlaamse Meesters die de Europese kunstgeschiedenis mee vorm hebben gegeven en tot op vandaag blijven inspireren.”*

Burgemeester van Leuven Mohamed Ridouani: *“Leuven heeft op internationaal niveau altijd al een leidende rol gehad op vlak van kennis en wetenschap. Bouts past volledig binnen dit verhaal, als pionier, vernieuwer en verkenners van nieuwe horizonten. Door hem vanuit onze 21ste-eeuwse bril te bekijken tonen*

we dat Bouts relevanter is dan ooit en ons nog steeds inspireert.”

Bert Cornillie, voormalig schepen van cultuur en voorzitter van M Leuven, licht het opzet van het stadsfestival toe: *“Gedurende drie maanden gaan we deze bijzondere Leuvenaars vanuit alle mogelijke culturele, artistieke, historische en actuele oogpunten belichten. Trekker is de tentoonstelling in M Leuven. Nooit eerder kwamen zoveel originele werken van de Vlaamse meester bijeen in zijn thuisstad. Een bijzondere prestatie en het resultaat van jarenlange onderhandeling door het team van M Leuven. De transhistorische aanpak van de tentoonstelling zal jong en oud verrassen.”*

De tentoonstelling in M Leuven maakt deel uit van een breder festivalprogramma dat het resultaat is van een stimulerende samenwerking met partners uit het Leuvense culturele, wetenschappelijke en toeristische veld. Bart Raymaekers, Rectoraal Adviseur Kunst, Cultuur en Erfgoed van de KU Leuven: *“De mindset die onze universiteit typeert, past volledig bij de figuur van Dieric Bouts: het onderzoekende, het vernieuwende, de open en nieuwsgierige blik. Wie openstaat voor het verkennen en ontdekken zal vanaf oktober 2023 drie maanden lang verrast worden.”*

De tentoonstelling in M Leuven loopt van 20 oktober 2023 tot en met 14 januari 2024.

Curator: dr. Peter Carpreau.

Het stadsfestival werd door de Vlaamse Regering gekwalificeerd als topevenement.

De ondersteuning wordt vrijgemaakt binnen de middelen van EventFlanders, het samenwerkingsverband tussen Toerisme Vlaanderen, Departement Cultuur, Jeugd en Media, Sport Vlaanderen en het Departement Kanselarij en Buitenlandse Zaken.

PRAKTISCH

M LEUVEN

Vanderkelenstraat 28

3000 Leuven

+32 (16) 27 29 29

info@mleuven.be

www.mleuven.be

Plan je route naar het museum

Met de fiets

Alle fietsers zijn welkom. Je kan je fiets makkelijk en veilig achterlaten in de fietsenparking onder het Rector de Somerplein. Van daaruit is het nog twee minuten wandelen naar het museum.

Met het openbaar vervoer

Het museum bevindt zich op tien minuten wandelen van het station van Leuven. Kom je met de bus, dan is het Rector de Somerplein de dichtstbijzijnde halte. Stippel je route uit met Google Maps.

Met de auto

Het nieuwe circulatieplan leidt je in verschillende lussen naar Leuven en de parkings. Vermijd je liever het verkeer in de stad? Parkeer dan je auto op een van de randparkings en neem gratis de bus naar het centrum. Parkeer je liever dichtbij? Dan is er parking Ladeuze, op twee minuten wandelen van het museum. Je vindt er ook 18 plaatsen voor personen met een beperking (hoogte parking: 1.90m). Klik hier voor meer informatie over het circulatieplan en alle parkeermogelijkheden.

CONTACT

Hanne Grégoire

Diensthoofd Communicatie & Pers

hanne.gregoire@mleuven.be

+32 (0)472 95 52 26

Samantha Fadahunsi

Medewerker Communicatie & Pers

samantha.fadahunsi@mleuven.be

+32 (0) 491 35 02 95

Celine De Geest

Medewerker Communicatie & Pers

celine.degeest@mleuven.be

+32 (0) 479 67 65 31

Link webpagina:

www.mleuven.be/programma/dieric-bouts